

לימודי דעת – תוכנית לימוד השולחן ערוך

הלכות תערובות

סימן קז – שעור 22

מראה מקומות

סימן ק"ז

טור, פרישה ס"ק ב

מחבר רמ"א

ש"ך ס"ק א'

ט"ז ס"ק ד'

מהדורה שניה

המחבר – הרב ד. חנן

עורך – הרב א. שנקולבסקי

© רשות השימוש בשיעורים היא אישית בלבד לצורך לימודי הקורס ולחזרה ושינון
אין להשתמש בשיעור זה לשום מטרה אחרת ללא רשות מפורשת מהמו"ל
- לימודי דעת תכנית הסמיכה שע"י פרחי שושנים 03-6166340 -

דין המבשל ביצה

סימן ק"ז: דין המבשל ביצה, ודבר מיאוס הנמצא בתבשיל

א. המבשל ביצים הרבה, בקליפתן, לא יוצאם מהמים שנתבשלו בהם עד שיצטננו, או יתן עליהם מים צוננים לצננם ואחר כך יוציאם, משום דחיישינן שמא ימצא באחת מהן אפרוח, ואם היה מוציא מהם קודם שיצטננו שמא היתה נשאר אותה שיש בה אפרוח עם האחרונות והיתה אוסרתן, לפי שלא היה נשאר שם ששים לבטלה. הגה: ואם לא עשה כן, אלא עירה אותן לקערה ונמצא אחת מהן טרפה, יש אוסרין הכל דחיישינן שמא הטרפה נשאר לבסוף ולא היה ששים בקדרה לבטל ונאסר מה שבקדרה וחוזר ואוסר כל מה שבקערה. (ב"י בשם סמ"ג ובארון) וכן בדגים קטנים שנמצא דג טמא בקערה ולא עירה כולם בפעם אחת אל תוך הקערה, דאז יש לחוש שמא נשאר האיסור לבסוף. ויש מתירין בכל ענין (טור בשם י"א), דלא מחזקינן איסור לומר דנשאר האיסור בלא ס' (בית יוסף בשם ר"ש). וכן עיקר. ואפילו לדעת האוסרים, אין לאסור הכלים שנתבשלו בו, דמעמידין הכלי על חזקתו. (ב"י בשם סמ"ג והגהות מיימוני).

ב. זבוב, וכיוצא בו מדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם, שנמצא בתבשיל, זורקו, והתבשיל מותר, שאין פליטת דברים אלו הפגומים אוסרת. הגה: וכן המנהג פשוט. אף על גב דיש מחמירין, דברי המקילין עיקר. (ב"י שפסק כרשב"א ורוקח וטור ס' ק"ד). ואין לשנות המנהג. ואם לקח עם הכף דג טמא מן הקדרה, או שאר דבר שאינו פוגם, אסור להחזיר הכף לקדרה. ואם החזיר, צריך ס' מן הקדרה נגד האיסור, ולא נגד כל הכף. (ד"ע דלא אמרינן גבי כלי חתיכה נעשית נבלה). אבל אם היה מעט מן התבשיל עם האיסור בכף והוחזר לקדירה, צריך ס' גם נגד מעט התבשיל, דהרי נעשה נבילה בכף (ארוך כלל כ"ז).

המקור להלכה זו היא בדברי הטור שמביא בשם ספר המצוות דיון על דגים קטנים (כמו סרדינים) שנתבשלו ואחר כך נמצא בהם דג טמא. מובאות שתי דעות, הריב"א אוסר, ורבינו ברוך (בעל ספר התרומה) מתיר.

סעיף א'

א. הריב"א סובר שכל הדגים אסורים גם אם יש ששים כנגד הדג הטמא משום שלפעמים בסוף עירווי התבשיל נשאר הדג הטמא עם כמות קטנה של דגים טהורים ואוסר אותם, ואז כשגומר לערות את התבשיל הדגים שנאסרו אוסרים את הדגים הטהורים שכבר נמצאים בכלי שני.

ב. רבינו ברוך חולק וסובר שאף אם נאסרו כמות קטנה של דגים טהורים הם אינם יכולים לאסור דגים אחרים מכיון שאינם אסורים מחמת עצמם אין הם יכולים לחזור ולהבלע בדבר יבש אחר בלי בישול.

הפרישה בס"ק ב' מבאר שהדגים נתבשלו בנוזל, וכשרוצים לערות התבשיל דרך כל אדם לשפוך את הנוזל תחלה ולא בבת אחת עם הדברים המוצקים כדי שלא ישפך חלק החוצה. לכן יתכן שלקראת סוף העירוני נשאר הדג טמא עם קצת מהדגים הטהורים והרוטב, אבל אין בהם ששים לבטלו, ואז הם נאסרים. אחר כך כשהדגים הללו נשפכים לתוך שאר הדגים הם אוסרים את הדגים שנוגעים בהם כדין נגיעת יבש ביבש, שהוא דבר גוש רותח שבא מכלי ראשון. הריב"א סובר שדבר כזה גם בכלי שני יכול להפליט ולהבליע מחמת חמימותו הרבה.

הטור כותב שההסבר של היתרו של רבינו ברוך הוא שבקערה שנמצאים בה בסוף הדגים שנאסרו בטלים ברוב הדגים שהם טהורים, כנראה רבינו ברוך חולק על חששו של הריב"א מכיון שאינו סובר שדבר גוש יכול להפליט ולהבליע בכלי שני, ולכן אין מה לחשוש.

הש"ך מסכים עם הפרישה ומוסיף אפילו לפי רבינו ברוך הדגים כולם אסורים כדי קליפה משום ערוי מכלי ראשון שמבשל כדי קליפה. לפי הרמ"א בתורת חטאת סימן נ' סעיף א' (ועל פי הסברו של המנחת יעקב שם) הוא מחמיר שבכלי שני דבר רותח אוסר כולו, ולכן במקרה זה הוא יאסור את הכל.

ר"ש – אין מחזיקין איסורא

בהמשך דבריו הרמ"א מביא סברא נוספת להקל והוא מהר"ש שמובא בבית יוסף שכל עוד אין חזקת איסור, אנו לא יוצרים מעצמינו חזקת איסור. במקרה שלנו התחלנו עם חזקת היתר – כשהדג הטמא התבשל עם כל הדגים טעמו בתבשיל בהם והם נשארו מותרים. יש לנו ספק אם בזמן הערוי נשאר הדג הטמא עם פחות משישים כנגדו מהדגים הטהורים, ואין ספק זה מוציא אותנו מחזקת ההיתר הקודמת לו, כיון שאין פה חזקת איסור (בדגים הטהורים) ולכן כל הדגים הטהורים נשארים מותרים.

דיני ביטול ברוב

הט"ז בס"ק ד' מביא שתי חומרות כשסומכים על ביטול ברוב:

א. כל מה שאנו סומכים על ביטול ברוב הוא ביבש ביבש, אבל בלח בלח יש נתינת טעם. לכן המתירים פה מתירים כשנשארו כמה דגים בקדירה עם מעט רוטב, מכיון שדגים אלו יהיו בטלים ברוב הדגים שכבר נמצאים בקערה. אבל אם ידוע במפורש שנשארו כמה דגים עם כמות של רוטב בקדירה, אם אז בלעו את טעם הדג הטמא, יש פה דבר לח שנותן טעם בשאר הדגים שבקערה, ולא בטל ברוב

הלכות תערובות יורה דעה סימן קז / שיעור 22

פשוט. אכן, לפי סברת אין מחזיקין איסור, כיון שבסופו של דבר יש פה רק ספק, גם במקרה זה הכל מותר.

ב. מה הדין כשמבשלים ביצים ומוצאים שאחד מלא דם ואסור? הט"ז כותב שכיון שאין רגילות לבשל כל כך הרבה ביצים יחד יש לאסור, כי אינו דומה בזה לדגים קטנים שתמיד מבשלים הרבה יחד. לכן אנו חוששים שהביצה האסורה היתה עם כמה ביצים בקדרה, ואסרה אותם לפני שהועברו לקערה. גם פה, סברת אין מחזיקין איסור יועיל להתיר.

הט"ז כותב שאין לסמוך על סברת אין מחזיקין איסור באיסור דאורייתא. הוא מביא ראיה מנשפך בסימן צ"ח סעיף ב' ששם יש שתי סיבות להקל:

א. מין במינו בטל ברוב מדאורייתא.

ב. יש ספק דרבנן, כי יתכן שיש פה ששים כנגד האיסור, רק אין לנו דרך לדעת כיון שנשפך.

לעומת זאת, אצלנו אנו יודעים שהיה מצב של פחות מששים בקדירה שבישלו בה, אנו רק מסתפקים אם הדג הטמא או הביצה האסורה היתה אז בתוך הקדירה. ספק זה הוא איסור תורה, כיון שדם ביצים, ודג טמא אסורים מן התורה.

לכן מסיק הט"ז שלא כהרמ"א, ופוסק שאם נשאר נוזל בקדרה באופן שאין ששים, (ובביצים אף בלי נוזל) הכל אסור.

הש"ך מתיר משני טעמים:

א. אין רוטב ואין בליעות יוצאות בלא רוטב.

ב. כלי שני אינו מבשל

לפי הרמ"א אין זה משנה איך הוציאו את הדגים, עם או בלי רוטב שנשאר, אלא כל זמן שיש בקערה מספיק דגים טהורים לבשל את הדג הטמא הכל מותר.

בתורת חטאת הרמ"א מבאר את טעמיו להתיר:

א. יש דמיון בין דין זה לבין דין נשפך.

ב. מותר לצרף את כל חלקי הספק כיון שעתידים להתערבב בסוף (בקערה)

טעמים אלו מצדיקים אפילו להתיר את הדגים הטהורים שנשארו יחד עם הדג הטמא בקדירה, ולכן מהוים סיבה להקל בכלל.

הש"ך דוחה את דברי הרמ"א כדלהלן:

א. הדמיון לנשפך שייך רק במין במינו, אבל במין שאינו מינו אנו חוששין שטעם כעיקר דאורייתא ויש להחמיר.

ב. כיון שהדג הטמא נתן טעם למעט הדגים שהיו אתו בקדרה בסוף העירוי, לא שייך לצרף מה שנמצא כבר בקערה.

סכום

המחבר פוסק כרבינו ברוך שהכל מותר משום ביטול ברוב, והדגים שנשפכו לקערה (כלי שני) מותרים.

הרמ"א פוסק כהר"ש שהכל מותר משום שאין מחזיקין איסור.

הט"ז והש"ך פוסקים כפי שיטת רבינו ברוך, ולכן מחמירים בביצים, כי אין רוב. במקרה של דגים אם נשאר בקדירה מעט דגים והרבה נוזל הדגים שבקערה גם יאסרו משום עירוי כלי ראשון, אבל אם נשארה כמות קטנה של דגים ולא היה שם רוטב גם הם מתירים.

זבוב בתבשיל

סעיף ב'

הש"ך בס"ק ו' כותב שכף שהוציאו בה זבוב מקדירת מרק הכף נאסרה על אף שהזבוב בעצם נותן טעם פגום. אם הוציא מרק עם הזבוב והחזירו את המרק צריך ששים לבטל את המרק. (מדברי הש"ך עולה שדין הכף כדין כלי ראשון). על אף שהרמ"א כתב שהמנהג להקל, והש"ך מחמיר, והט"ז לעיל (סימן ק"ד ס"ק ח') מקיל כהרמ"א. השפתי דעת כאן כותב שהמחמיר תבא עליו ברכה.

שאלות לחזרה

- א. אם כל הנוזל נשפך ונשארו רק קצת דגים האם נאסרו. הסבירו?
- ב. מה המחלוקת בשתי הדעות המובאות בספר המצות שהביא הטור?
- ג. מהם שני הסיבות להתיר?
- ד. הסבירו: אין מחזיקין איסורא.
- ה. מהם החומרות שמביא הט"ז בדין ביטול ברוב?
- ו. מתי אין הט"ז סומך על "אין מחזיקין איסורא"?
- ז. מתי הדגים הקטנים מותרים בקערה לפי הש"ך?
- ח. איך הש"ך מבאר את ההבדל בין רבינו ברוך לבין הר"ש?
- ט. האם אין מחזיקין איסורא שייך בדין תורה?
- י. אם מדובר באיסור דאורייתא האם אומרים שמין במינו בטל ברוב?
- יא. האם אפשר לצרף את תכולת הקדירה והקערה לספק? הסבירו את תשובתכם.
- יב. האם יש איסור בדגים הקטנים שבקערה?
- יג. האם צריך ששים לבטל את הבליעות של זבוב? הסבירו.

שאלות על השעורים:

❖ הש"ך בסימן ק"ה ס"ך כ"ט מוסיף לדברי המחבר "דבוק בה" את המלים "או מונח אצלה". מה ההסבר להערתו?

יש לעיין במשבצות זהב ס"ק כ'. למעשה שני המקרים שוים ולפי המחבר אין דין אסור דבוק ולעולם צריכים ששים רק כנגד החלב.

❖ בסכום של השיטות משפתי דעת ס"ק ל' בשעור התשעה עשר למדנו שאם החתיכות נוגעות זו בזו, ואין בכולם ששים אסורות לפי רבינו נתנאל. האם הסיבה לכך היא שהחלב מפעפע לכולם, אבל לא בצורה אחידה, ולכן אסורות?

לא בדיוק. הסיבה היא שרבינו נתנאל מסתפק אם יש פעפוע, או לא ולכן מחמיר מחמת הספק – אולי יש פעפוע ולכן כולן נאסרות, ואולי אין פעפוע ולכן הנוגע בחלב נאסר.

❖ בשעור התשעה עשר בשיטת רבינו נתנאל, מה הדין בחתיכות שנוגעות זו בזו, ואחת נוגעת בחלב ובאחת מהחתיכות יש ששים לבטל את החלב?

כל החתיכות עד החתיכה הגדולה אסורות וחתיכה זו, והחתיכות שנוגעות בה מותרות, מכיון שבה החלב מתבטל ואין מה שיפעפע הלאה.

❖ באמצע טיגון דבר פרווה במחבת בשרי שאינו בן יומו, ניתז תבשיל רותח על קדרה חלבית. האם צריך להכשירה?

לא, אין צורך מאחר ויש פה נ"ט בר נ"ט בהיתירא, וגם הבליעות כבר נפגמו. בכל זאת יש להזהר שהתקלה לא תחזור על עצמה.

